



Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>



ten Schriiv

-7096

Potgieter Fonds

hier in de ...

Verzameling E. J. Potgieter

..... *

LEGAAT MEJ. S. J. POTGIETER

N I E U W E
N E D E R D U I T S C H E
E T T E R K U N S T ,

dienende

*de jeugd, binnen korten tijd, de eerste gronden
der Nederduitfche taal te leeren;*

zijnde een vervolg op het

NIEUW, EN DOOR DE ONDERVINDING GOEDGEKEURD
N E D E R D U I T S C H A B C - B O E K ,

volgens de spelling van den hoogleeraar

M. S I E G E N B E E K :

door denzelfden fchrijver.

M E T G E K L E U R D E F I G U R E N .



TE AMSTERDAM, BIJ
J. B. E L W E.

1815.

Digitized by Google

Die de jeugd beschouwt als in de toekomst verplaatst, zal
met ijver voor haar arbeiden.

a
t
a
y
u
t
b
v
v
te
ve
Ne
wij
goc
wile
uit
mij

V O O R R E D E.

*I*k sloot mijn NIEUW, EN DOOR DE ONDERVINDING GOEDGEKEURD, NEDERDUITSCH ABC-BOEK, met de verzekering dat men den leerling, die dat werkje naar vereisch beoefend zal hebben, met vrucht, zulke boeken ter hand kan stellen, die hem tot verdere kennis van de Nederduitsche taal zullen opleiden, uit welk slot blijkt, dat ik toen niet voornemens was zelf eene handleiding tot die verdere kennis te vervaardigen; dan, de ongemeene goedkeuring waarmede mijn voormeld ABC-BOEK is ontvangen (blijkens den verkoop van eenige duizenden exemplaren van hetzelfde binnen een kort tijdsverloop) heeft den uitgever doen besluiten mij te verzoeken, een werkje te vervaardigen, in den zelfden smaak, en even beknopt, als het ABC-BOEK, hetwelk tot een vervolg van het zelve zoude kunnen verstrekken, mij verzekerende dat zeer vele van zijne begunstigers tegen hem den wensch geuit hadden, om zulk een vervolg, of verdere handleiding tot de kennis der Nederduitsche taal, te bezitten, alzoo mijne leerwijze hun beviel. Niet ongevoelig voor behaalde goedkeuring, heb ik het voormeld verzoek ingewilligd, niet tegenstaande ik de moeilijkheid der uitvoering wel voorzage, als desaangaande niets bij mij voorhanden zijnde, van het welk ik zelf ge-

bruik had gemaakt; want kort na mijne eigene ondervinding den stempel van goedkeuring op mijn ABC-BOEK gedrukt had, verliet ik het beroep van schoolonderwijzer, door overvloed van anderen letterarbeid daartoe genoodzaakt zijnde.

De volgende bladzijden bevatten dan het gene ik, ter voldoeninge aan het gemeld verzoek, heb vervaardigd. Ik heb het niet onvoegelijk geoordeeld dezelve den naam te geven van NEDERDUITSCH LETTERKUNST, een naam van ouds goedgekeurd voor boekjes, welke men gewoon was der jeugd na het ABC-boek, in handen te geven: ik heb er den bijvoegelijken naam van nieuwe vóór geplaatst, omdat het onderwijs daarin vervat, van de gewone leerwijze afwijkt, even als zulks omtrent mijn ABC-BOEK plaats heeft.

Gewisselijk zal niemand dwaas genoeg zijn om te denken, dat dit kleine boekje eene volkomene Nederduitsche spraakkunst zoude bevatten; het is niet meer dan een overgang van het ABC-boek, tot zulk een volledig werk, de beoefening van 't welk in der daad ook geen taak voor kinderen kan genoemd worden en de inhoud van dit werkje is binnen het bereik van hunne vatbaarheid gehouden. Ik heb mij daarom ook veroorloofd de ingevoegde (niet opzettelijk vervaardigde maar voorhanden zijnde) letterbeeldjes niet terug te houden; der jeugd zal ik daarmede niet mishagen, en ligtelijk dat de schrandere onderwijzer dezelve ten nutte zal weten aan te wenden, waaromtrent ik hier en daar iets heb aangesipt.

DE SCHRIJVER.



T spreekt van zelf dat de leerling, met wien men mijn ABC-BOEK, naar de daarin medegedeelde voorschriften, heeft beoefend, zal kunnen lezen, zonder stoorenis bij eenige lettersoort te ontmoeten, dan, hij is nog gewoon de woorden uit meer dan één lettergeep bestaande, in lettergrepen afgedeeld te vinden, en die gewoonte moet hij ontwennen, zal hij de behoorlijke vloeibaarheid in 't lezen verkrijgen. Daartoe zij den onderwijzer geraden kleine leeslesjes te verkiezen, en wel voornamelijk zulke, welke niet méér dan eene kinderlijke vatbaarheid vorderen. Een talrijke voorraad daarvan is voorhanden, in de vele werkjes, met welke, sedert eenige jaren, de boekereijen van het aankomend geslacht zijn verrijkt. Voornamelijk zijn daartoe aan te bevelen, ofschoon niet alle, echter de meeste, *Kindergedichtjes* van VAN ALPHEN. Ik oordeel dat een *Leven van Joseph*, hoe fraai en nuttig 't moge zijn, nog eenigen tijd achterwege moet blijven, om dat de tekst daarvan eene te lange aanëen voortdurende lezing vereischt, zal het lezen met het bevatten van 't geen gelezen wordt gepaard gaan, en voor als nog moet de leerling meer in de kennis der tale, en in de kunst van lezen onderwezen worden, dan wel dat men hem moet laten lezen ter vorminge van zijn hart. Korte leeslesjes zijn dan voor als nog verkiezelijk. Maar vooral zij den onderwijzer aanbevolen, ieder leeslesje vooraf één, of, is het noodig, tweemaal te laten spellen; aangezien de leerling tot nog toe gewoon is, geene andere woorden te spellen dan de zulken, welke in hunne lettergrepen afgedeeld zijn, en ook deze gewoonte moet hij ontwennen, door hem te verplichten zelf die verdeeling te maken.

De volgende voorbeelden kunnen toonen welke
soort van leeslesjes ik zoude verkiezen:

EERSTE LEESLESJE (*).

JAN was een baldadig knaapje,
En woest daarbij.
Eens kreeg hij vaders grooten sabel
Op zijne zij,
Voor snaphaan was hij met een' koker
Nu eens voldaan,
En ging voor deur, 't was schemeravond,
Op schildwacht staan.
Zachtzinnig, goed en leerzaam PIETJE,
Kwam uit de school.
„Werda!” roept JAN, legt aan, vraagt groggmend:
„Wat is 't parool?”
Hij had gewis van deez' of genen
Zoo iets gehoord,
En 't had, als juist niets zachts bevattend,
Hem ook bekoord.
•Teenvoudig PIETJE schrikt geweldig,
En geeft een' gil.
JAN lachte luidkeels; want dat schrikken
Was juist zijn' wil.
PIET ging naar huis, schoorvoetend, bevend,
En als ter sluip;
Maar naauwelijks is hij t' huis gekomen,
Of krijgt een stuip,
En na die stuip nog menig andre;
Ja, de arme PIET
Kon spoedig naauwelijks vertellen
Wat was geschied.

(*) Uit KLEINE JAKOB IN ZIJNE STUDEERKAMER, bij den Uitgever dezès te bekomen.

*De doctor komt. Van hoop op redding
 Volfrekt geen hlijk;
 En eer de nacht nog was verlopen
 Was 't kind een lijk.*

*

*O! kreege elk kind, door dit te lezen,
 Een' afschrik yan 't baldadig wezen!*

T W E E D E L E E S L E S J E (*).

Men leest van de mieren dat zij, bederf ontdekkende aan eenig deel van den spijs, in hare voorraadschuren opgelegd, gezamenlijk, met allen ijver aan 't werk gaan, om dat bedorven, of bedervende, gedeelte, naar buiten te brengen.

Lieve kinderen! volgt daarin de nijvere mieren. Hebt gij eenigen spijs of drank bewaard, onderzoekt wel naauwkeurig, alvorens dien te gebruiken, of dezelve ook van bederf aangetast is geworden; ja doet zulks van allen spijs of drank, offchoon 't geen bewaarde maar versch aangekochte zij, en gebruikt er niets van, alware dezelve ook nog zoo kostbaar, zoodra gij er eenig beginsel van bederf aan ontdekt; want het gebruiken van zulken spijs of drank, is zondigen tegen de gezondheid, en dat zondigen is verschrikkelijk, dewijl de gezondheid het grootste geschenk (is) dat de mensch, op aarde, van God kan ontvangen.

Ongeoorloofd, ja hatelijk is het daarom ook, bedorven spijs of drank den armen te geven, en som-

(*) Uit het OEFENSCHOOL VAN VERSTAND EN DEUGD, VOOR KINDEREN van 8 tot 12 jaren. Te Amsterdam, bij H. GARTMAN.

tijds nog wel als een verfnapering: het is een' aanflag maken op hunne gezondheid, welligt het eenigste dat hun 't leven nog dragelijk maakt. Geeft hun een stuk droog roggenbrood, waaraan geen bederf is, en gij doet eene weldaad; maar door hun bedorven spijs te geven, maakt gij u aan misdaad schuldig.

De voorraad van dergelijke lesjes is, gelijk ik reeds gezegd heb, overvloedig. en de bekwame onderwijzer zal, met weinig moeite, dien voorraad nog met zijne eigenvindingen kunnen vergrooten, dewij de kweekeling, naar mijne voorschriften onderwezen, het geschreven schrift zoo goed zal kunnen lezen als het gedrukte, iets het welk, mijns oordeels, te algemeen uit het oog wordt verloren, dewijl een meester met die vroege bekwaamheid van zijn' leerling ongemeen groot voordeel kan doen.

Al verder zij het aangeraden dit oefenen in het lezen vergezeld te doen gaan (en ook daarom moeten de leeslesjes niet groot wezen) met een breedvoeriger onderwijs in den aard en het gebruik der onderscheidings teekenen (ook zinsneden genaamd) dan bij het ter zijde leggen van mijn ABC-BOEK geschied is. Immers is 't eene uitgemaakte waarheid, dat het wél in acht nemen van die teekenen de stemleiding vormt, en het lezen verstaanbaar en aangenaam maakt.

Om den leerling de hooge noodzakelijkheid van 't wél plaatsen der leestekenen aan 't verstand te brengen, is een oud versje voorhanden, het welk ik niet kan nalaten ten gebuike aan te bevelen, de ervaren onderwijzer zal zich wederligtelijk anderen verschaffen. Indien men het bedoelde versje *punctueert* gelijk onkundigen doorgaans gewoon zijn een versje te doen, staat het als volgt:

*De schoone juffers van ons land,
 Hebben tien vingers aan teder hand,
 Vijf en twintig aan handen en voeten,
 Hoe zát men dit verstaan moeten?*

Men vrage den leerling nu of 't waar is het geen hij in deze regels heeft gelezen; of namelijk de juffers van ons land tien vingers aan iedere hand hebben? enz.

Dit zal hij gewisfelijk ontkennen, hoe jong hij dan ook nog moge wezen, alzoo vraagt de onderwijzer hem naar het ware getal van der jufferen vingers enz., en legt hem dan de taak op van zulks door het verplaatsen der *comma's* in 't versje te doen bliken.

Ontbreekt hem nu de vatbaarheid daartoe, zoo komt de onderwijzer hem te hulp, en toont hem dat de *comma's* dus verplaatst moeten worden:

*De schoone juffers van ons land
Hebben tien vingers, aan ieder hand
Vijf, en twintig aan handen en voeten,
Hoe zal men dit verstaan moeten?*

en er zal gewisfelijk als een floers van voor de oogen des verstands van den leerling weggeschoven worden. Hier kan de onderwijzer ook de gelegenheid waarnemen, om zijn' kweekeling te onderrigten in de gewoonte der schrijvers over de natuurlijke historie der dieren, van namelijk de *teenen* ook *vingers* te noemen. O! een bekwaam meester vindt bijna in alles stof om zijn' leerling nuttige en noodige lessen te geven.

Er moet nog meer nuts uit de leeslesjes getrokken worden. De weinige smaak in lezen welken bij vele menschen, en althans bij vele kinderen, gevonden wordt, ontstaat buiten tegenspraak, voor een groot gedeelte, uit het niet beseffen wat de woorden welke gelezen worden eigenlijk beteekenen; daarom moet de jeugd ook daarin vroegtijdig onderwezen worden, zoodra namelijk als de onderwijzer haar daartoe vat-

baar oordeelt te wezen. Bij de meeste leerlingen zal die vatbaarheid gewisfelijk reeds plaats vinden, als zij, naar mijne leerwijze, tot de voormelde eerste leeslesjes zijn gevorderd; daarom moet de onderwijzer hun, zoodra zij een of ander leeslesje volkomen goed kunnen uitbrengen, vragen naar de beteekenis der voornaamste woorden in dat lesje voorkomende; want geen schrijver in de wereld is in staat iets van eenig aanbelang voor kinderen op 't papier te brengen, met geene andere woorden dan de zulke wier beteekenissen voor hen zoo duidelijk zijn, als de beteekenis van de woorden *vader, moeder, eten, drinken* enz. Uit ons eerste lesje moeten dan (onder het nogmaals lezen van 't zelve) de volgende vragen ontstaan, welke door den leerling beantwoord moeten worden, het zij uit eigen vernuft, of met behulp van den onderwijzer:

Wat is een baldadig mensch?

Wat is dus baldadigheid?

Wie is woest?

Wat wil het zeggen, dat JAN met een' koker voldaan was?

Wat is men, als men zich voldaan houdt?

Wat is een zachtzinnig mensch?

Wat is een leerzaam kind?

Wat beteekent het woord, werda?

Wat is grommen?

Wien noemt men dus een grommend, of grommig mensch?

Wat beteekent het woord parool?

Wat meent men, als men zegt dat een woord iets zachts bevat?

Welke woorden bevatten iets hards?

Wat is dus bevatten, als men van woorden spreekt?

Wat is bekoren?

Wat is luidkeels lagchen?

Wat doet iemand, als men van hem zegt dat hij schoorvoetend gaat?

Ter sluip gaan, wat wil dat zeggen?

Wat is dus sluipen?

Wat beteekent het woord naauwelijks?

Er is geen hoop op redding, wat wil dat beteekenen?

Wat is een blijk?

Wat is het te zeggen, een afschrik ergens van hebben?

Uit het tweede lesje moeten de volgende vragen gedaan worden:

Wat zijn mieren?

Wat is 't bederf aan iets?

Wat is het te zeggen, bederf aan iets ontdekken?

Wat is dus ontdekken?

Wat zijn voorraadschuren?

Wat doet men, als men iets in die voorraadschuren oplegt?

Wat beteekent het woord gezamenlijk?

Wat is een gedeelte van iets?

Was is ijver?

Wat beteekent het woord nijver?

Wat wil het zeggen, naauwkeurig onderzoeken?

Wat meent men als men zegt: die appel of peer is van bederf aangetast?

Wat is dan aantasten?

Daar 't bederf gene handen heeft, hoe kan dan gezegd worden dat het iets aangetast heeft?

Wat is iets dat kostbaar is?

Wat doet iemand die tegen zijne gezondheid zondigt?

Wat is iets dat verschrikkelijk is?

Wat meent men als men zegt: het is ongeoorloofd?

Wat is derhalve iets dat geoorloofd is?

Wat is eene versnapering?

Aanflag op iets maken, wat wil dat zeggen?
Als men iemand iets dragelijk maakt, wat doet men dan?

Het spreekt van zelf dat bij den ge'chikten onderwijzer uit deze vragen nog vele anderep geboren zullen worden, en zulke gesprekken met de kinderen te houden kan niet nalaten ongemeen groote voordeelen aan hunnen kant voort te brengen: hun verstand wordt daardoor geleid en verlicht, terwijl die verlichting bevatting van 't geen gelezen wordt, en dat bevatten leeslust voortbrengt.

De onderwijzers welke geene leeslesjes bij anderen verkiezen te halen, kunnen de hunnen zoodanig inrigten, dat uit dezelve juist die vragen voortvloeijen, welke zij oordeelen voor dezen of genen leerling in 't bijzonder meest geschikt te wezen.

Wanneer men nu oordeelt dat de kweekeling van deze letteroefening kan afstappen ('t geen echter niet te spoedig moet geschieden), kan men weder eene trede met hem verder gaan, evenwel ook weder maar eene zeer enge trede, en zulks moet altoos geschieden; want de *schijn* van geene vordering genoeg te maken zal, gelijk ik in mijn *ABC-BOEK* (*bladz. 22*) gezegd heb, „te bekwamen tijde verdwijnen, den meester in welverdienden lof doen „deelen, en den kweekeling zijne aangewende „moeite veelvoudig beloonen.” Sommige 't zamenstellers van *ABC-boeken* (waaronder voornamelijk *Hoogduitschers*) zijn voor dien belagchelijken schijn zoo schuw geweest, dat zij in dezelve niet alleen onderrigt geven in de gewone taalkundige verkortingen, bij voorbeeld, van *enz.* voor, en *zoo voort*; *d. i.* voor, *dat is*; *b. v.* voor, *bij voorbeeld*; *gl.* voor *gulden*, en dergelijken; maar ook in de onderscheidene soorten van cijferletteren, in de getallen, en zelfs de bekende *tafel van multi-*

alicatio (2 maal 2 is 4) eene plaats hebben ingeruimd.

Men ga dan met de leerling nu over tot de onderscheidende kennis der letteren, waartoe men hem de volgende korte lessen laat spellen, en vervolgens lezen, waarna het aan den ervaren onderwijzer staat, verder met hem over dezelve te spreken, en voornamelijk ter onderzoekinge of hij het gelezene volkomen duidelijk begrijpt.

E E R S T E L E S.

Onder de letteren van 't *a b c* ('t welk men gewoon is 't *alphabet* te noemen) zoo als gij dezelve in uw eerste boekje aangeteekend hebt gevonden, namelijk dezen:

a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k,
l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v,
w, x, ij, y, z,

zijn er drie die regtstreeks niet tot uwe taal behooren; namelijk de *q*, de *x* en de *y*, en welke gij derhalve ook niet noodig hebt, zoo lange gij zuiver *hollandsche woorden* schrijft. De derde van die letteren wordt wel in 't *hollandsch a. b. c.* gevonden; maar dan wordt dezelve dus geschreven, *ij*.

LODEWIJK, deze les geleerd hebbende, zocht, om zich te vermaken; de gemelde onduitsche letteren op het volgend plaatje, en zeide van de *q*: „Dat's „ waar ook, dat mannetje *q*, met zijn bloemkransje, is duidelijk een vreemdeling, en ik ben daar-

„ om 'wät blijde dat de q niet tot onze taal be-
 „ hoort. — En zie die mijnheer x eens aan! De
 „ voeten zoo wijd als hij kan van elkander; de
 „ armen in de hoogte uitgestrekt en ook wijd van
 „ elkander; nu is hij immers niet in staat om te
 „ gaan, of met zijne handen iets te verrigten?
 „ dus is hij nergens goed voor, en niemand heeft
 „ hem noodig, zoo als wij de x in onze taal ook niet
 „ noodig hebben. — Die jufvrouw y is mel al een
 „ raar figuurtje; 't is wel duidelijk te zien dat
 „ zij geene hollandsche dame is.”

T W E E D E L E S.

Het eigenlijk *nederduisch* a b c, bestaat dan uit de volgende letteren:

a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l,
 m, n, o, p, r, s, t, u, v, w, ij, z.

En deze worden verdeeld in *klinkers*, of *zelfklinkers*, en *medeklinkers*.

De *klinkers*, of *zelfklinkers* zijn:

a, e, i, o, u, ij.

Derhalve zijn de volgende *medeklinkers*:

b, c, d, f, g, h, j, k, l,
 m, n, p, r, s, t, v, w, z.

De *zelfklinkers* worden alzoo genoemd, om dat men geene andere letter noodig heeft ter spelling van deszelfs naam. Om a te spellen behoeft men alleenlijk te zeggen a; om e te spellen, alleenlijk e; om i te spellen, alleenlijk i, en zoo ook de overige zelfklinkers; want te willen spellen aa-a, ee-e, ii-i en zoo verder, zoude zoo dwaas als overtollig wezen; dan, zoo is het met de *medeklinkers* niet gelegen;

als men den naam der *b* wil spellen, kan men niet anders dan zeggen, *b, e-be*; om *c* te spellen moet men zeggen, *c, e-ce*; om *d* te spellen, *d, e-de*, en zoo alle de anderen: dewijl die letters dan wel *medeklinken*, maar niet op zich zelve genoegzaam zijn om haren naam, spellende, te doen voortbrengen, noemt men haar *medeklinkers*.

D E R D E L E S .

Geen enkel woord, in geheel de *nederduitſche taal* kan gemaakt worden met medeklinkers, zonder behulp van een' zelfklinker. Voeg t'zamen welke medeklinkers gij wilt, gij zult bevinden dat gij altoos een' zelfklinker noodig hebt om uit uwe t'zamenſtelling een woord te kunnen maken, al zij het dan ook een woord het welk geene beteekenis heeft; zonder behulp van een' klinker, zult gij uwe t'zamengestelde letters niet kunnen uitbrengen, en zelfs zeer dikwijls zult gij daartoe meer dan één zelfklinker noodig hebben, althans zekerlijk wanneer gij meer dan drie of vier medeklinkers hebt t'zamen gevoegd. — Wat kunt gij, bij voorbeeld, maken met de bijëengevoegde medeklinkers

bd, dmpt, rs, grppg, vnk?

niets; gij kunt ze niet eens uitbrengen; maar werp er zelfklinkers tusſchen, dan komen er woorden uit voort, dan komt

Van *bd* — *bad*, of *bed*, of *bid*, of *bod*, of *bijd*:

Van *dmpt* — *damp*t, of *dempt*, of *dompt*;

Van *rs* — *ras*, *ros*, *rus*, *rijs*;

Van *grppg* — *grappig*, of *grijppig*,

Van *vnk* — *vink*, of *vonk*.

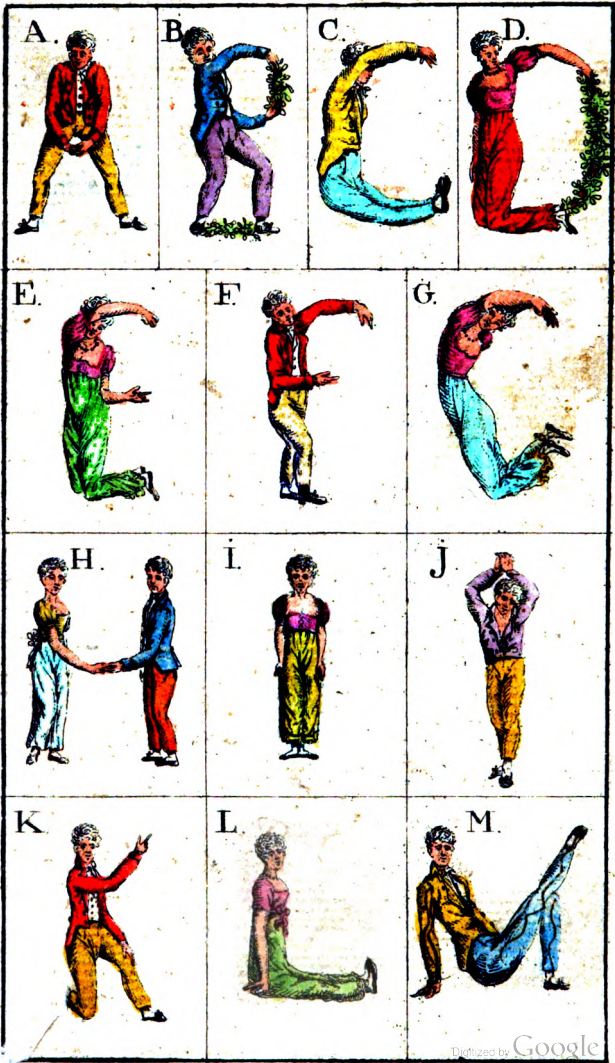
Al maaktet gij nu ook, bij voorbeeld, van *dmpt* door invoeging van den zelfklinker *ij*, het woord

dijmpt, zoudt gij wel een woord zonder beteekenis hebben; maar echter zoudet gij het kunnen uitspreken.

Het is ongetwijfeld zeer goed den leerling dit verder ter proeve te laten brengen: hij behoeft daartoe niet reeds te kunnen schrijven; twee of drie letters uit het *a b c* te verkiezen, en er vervolgens eene derde of vierde bij te doen, vereischt juist geene groote mate van geheugen; het zelve kan zeer gemakkelijk gedaan worden, zonder de gekozenen letteren aan te teekenen. Men houde ook in 't oog dat het kind, met het welk men mijne leerwijze tot hertoe gevolgd heeft, juist niet meer een zoogenaamd onnoozel wicht is; want om met kinderen van drie of vier jaren reeds te beginnen, vind ik voor het kind zelf nadeelig, en voor den onderwijzer nutteloos: uit den inhoud der laatste bladzijde van mijn *ABC-BOEK* blijkt ook overtuigend duidelijk, dat ik mij niet voorgesteld heb, met zulk een jong schaapje te doen te hebben.

Ko, een kinsap van beertien jaren/
 In de boeken reeds erbaren/
 Maar herwaand in hoogen graad/
 Had deez' derde les gelezen/
 En riep uit: „Wat zot gezant!
 „Hé! dat zou niet mogelijk wezen!
 „'t zeg / het heeft geheel geen klem:
 „'t bond toch meermaals / 't woordje / hm!“
 En ook / ft! en pst! geschreeben:
 Zie dat noem 'n bewijzen geben.

Maar zijn vader, deze snorkerijhoorende, riep hem tot zich, en zeide: „*JAKOB*, ik ben over de „vorderingen die gij maakt zeer vergenoegd;



N.



O.



P.



Q.



R.



S.



T.



U.



V.



W.



X.



Y.



Z.



„ maar aan den anderen kant ben ik zeer onver-
 „ genoegd over uwe verwaandheid. Gij komt in
 „ de wereld der letteren eerst kijken, en beoor-
 „ deelt reeds de lessen van meesters. — Al
 „ ware 't dat gij eene dwaling bij een' meester ont-
 „ dekt, zoude 't u nog zeer leelijk staan zoo luid-
 „ keels over dezelve uit te varen, en heden is bo-
 „ vendien de dwaling bij u. Gij meent woorden ge-
 „ vonden te hebben, in welke geene zelfklinkers
 „ voorkomen; dan, gij dwaalt, goede JAKOB: het
 „ door u genoemd *hm! pst!* en *st!* zijn bij den stel-
 „ ler van 't bewuste lesje gewisfelijk zeer wel be-
 „ kend; want het zijn die 't zaamenstellingen van
 „ letteren, welke men *tusfchenwerpselen* noemt; zij
 „ zijn uitgedacht, althans de beide laatsten, om er
 „ zeker geblaas met den mond mede te beteekenen;
 „ maar 't zijn geen woorden; gij kunt ze immers
 „ niet spellen JAKOB? Zoudt gij ook het *brrr*
 „ een *hollandsch woord* noemen, om dat wij gewoon
 „ zijn daarmede een geluic, het welk door eene
 „ zekere rateling met de tong gemaakt wordt, aan
 „ te duiden? — JAKOB gevoelde de gegrondheid
 van 's vaders berisping; en zag blozend voor
 zich neêr.

Bij deze kennis der letteren moet het voor als
 nog gelaten worden; noodeloos is het den kweeke-
 ling verder bekend te maken met de, op zich zelve
 mede noodelooze, onderscheiding van de letteren in
tongletters, *lipletters*, *keelletters* enz. Ook zoude
 hem nog tot niets dienen de kennis van *twee-* en van
drie-klanken. Men leere hem thans, dewijl hij de
 woorden kent, hoe die woorden onderscheidentlijk

gedeeld worden, namelijk in de volgende negen soorten, als in

geslachtwoorden, werkwoorden, zamenvoegfels, naamwoorden, deelwoorden, voorzetsfels, voornaamwoorden, bijwoorden, tusfschenwerpsfels.

De leerling moet deze namen wèl in zijn geheugen geprent hebben, alvorens men overga tot de

V I E R D E L E S.

De geslachtwoorden zijn vierderlei; namelijk:

de, het, een, eene.

Zij worden gebruikt om een ding of voorwerp te helpen noemen: men zegt niet,

*man heeft het gedaan,
pen heb ik van mijn' vader,
kind is stout geweest,
huis is ingestort;*

maar:

*DE man heeft het gedaan,
DE pen heb ik van mijn' vader,
HET kind is stout geweest,
HET huis is ingestort.*

En nu kan men, wat de twee eersten der geslachtwoorden betreft, niet naar verkiezing, het geslachtwoord *de* of *het* voor een woord plaatsen: sommige vorderen het eene, en sommige het andere:

Men kan niet zeggen:

*het pen heb ik van mijn' vader;
of, de kind is stout geweest.*

Zoo vereischt het eerste gedeelte van de volgende woorden het geslachtwoord *de*, en het andere gedeelte 't geslachtwoord *het*:

de duit,
de neus,
de pijn,
de kerk,

het dubbeltje,
het oog,
het graveel,
het koor.

Men late den leerling bij deze woorden een genoegzaam aantal andere voegen, en doe hem dan in zijn geheugen prenten, dat alle de woorden, voor welke 't geslachtwoord *het* gebruikt wordt, gezegd worden van het *onzijdig* geslacht te zijn; en dat de woorden voor welke 't geslachtwoord *de* gebruikt wordt, gehouden worden van het *mannelijk* of van het *vrouwelijk* geslacht te wezen, waardoor hij dus reeds twee geslachten van woorden zal leeren kennen.

Hier op vast genoeg zijnde late men hem in een of ander voorbedachtelijk daartoe vervaardigd (*) leeslesje, de *mannelijke* of *vrouwelijke* en de *onzijdige* woorden aanwijzen, bij voorbeeld uit het volgende

D E R D E L E E S L E S J E :

Het kind van zeker heer wandelde in de tuin van zijn vader, en wilde het kapelletje dat hij zag vliegen, vangen; want de schoonheid van het dier-tje behaagde het oog van de knaap. Het beestje vloog van het angeliertje op de roos, en van de ridder-spoor op het veldviooltje; maar de jongen kon dat vliegertje niet krijgen. Eindelijk zag de jager dat het voorwerp van zijne begeerte, wederom halver lijf in de bloem van de rozenboom zat: toen schoot hij plotselijk toe, sloeg de hand op het roosje, kneep en doodde het kapelletje, en weg was het genoeg dat hij zich had voorgesteld te zullen genieten in het bezit van de kapel.

Die het vermaak wil genieten, moet er bedaardelijk en niet overhaastig naar trachten.

Het voormeld gebruik der leeslesjes kan ook hier weder ter hand genomen worden, en zoo moet al het voorgaand onderrigt worden herhaald, zoo lange de onderwijzer zulks oordeelt noodig te wezen,

(*) Want de buigingen der geslachtwoorden moeten in het zelve niet waargenomen wezen, zoo ook niet de stijl-orde.

V I J F D E L E S.

Offchoon men nu niet, willekeurig, het geslachtwoord *de* of *het* voor een woord kan plaatfen, kan men echter voor alle woorden zonder onderscheid, het derde geslachtwoord *een* gebruiken: het woord *tuin* is van het mannelijk of vrouwelijk, en 't woord *kind* van het onzijdig geslacht; want men kan niet zeggen **H E T** *tuin*, en **D E** *kind*; maar men moet zeggen **D E** *tuin*, en **H E T** *kind*, evenwel kan men voor beide woorden het geslachtwoord *een* gebruiken; want men kan zoo wel zeggen **E E N** *kind*, als **E E N** *tuin*. Alzoo kan men dan door 't woordje *het* wel de onzijdige woorden kennen; maar aan het geslachtwoord *de* of *een*, kan men de mannelijke niet van de vrouwelijke onderscheiden. Van 't woord *deur*, weet men wel dat het niet onzijdig is, om dat men niet kan zeggen, **H E T** *deur*; alzoo is het mannelijk of vrouwelijk. Om dan nu aan te wijzen wat van beide zulk een woord is, plaatst men er 't geslachtwoord *een* voor als 't mannelijk, en 't geslachtwoord *eene* als 't vrouwelijk is: alle woorden derhalve voor welke men het geslachtwoordje *eene* geplaatst vindt zijn van het *vrouwelijk geslacht*: wanneer men dus gezegd vindt:

E E N E *deur* dient tot afsluiting.

E E N E *pen* is een onwaardeerbaar iets.

E E N E *spin* is wel een afschuwelijk, maar echter een nuttig dier,

zoo weet men dat de woorden *deur*, *pen* en *spin* tot het vrouwelijk geslacht behooren.

Het zij den onderwijzer aanbevolen, zijnen kweekeling ook deze les, door middel van een daartoe voorbedachtelijk vervaardigd, of uit de voorhanden

zijnde werkjes gekozen, en aan het oogmerk voldoende leeslesje, te laten beoefenen, tevens, gelijk gezegd is, met herhaling van de voorgaande oefeningen, althans zekerlijk van de laatste.

Mijns oordeels moet het hierbij weder gelaten worden, wat de geslachtwoorden betreft; een vollediger onderrigt desaangaande zou den leerlust doen verflaauwen, alzoo het zelve te ingespannen aandacht vereischt. Ook oordeel ik dat alle de andere woordsoorten voor als nog slechts als terloops verhandeld moeten worden, om den kweekeling vooreerst een algemeen begrip van alles te doen verkrijgen: immers zal hem de verdere uitwerking van ieder woordsoort in 't bijzonder als dan, in 't vervolg, bevattelijker voorkomen, te meer daar intusschen ook zijne verstandelijke vermogens aangewassen zullen wezen; zijnde de graad dier vermogens dat geen het welk een onderwijzer niet genoeg in 't oog kan houden: doet hij dit naar behooren zoo zal hij ook aan de zijde van zijn' leerling voor verveling, die ligtelijk tot tegenzin, ja tot afkeer overlaat, gewaarborgd wezen.

Z E S D E L E S .

Een eigenlijk *naamwoord* is zulk een woord met het welk een voorwerp wordt genoemd, en niet iets het geen men doet of ondergaat: alzoo zijn de volgende woorden naamwoorden:

Huis; want het is iets in 't welk meer woont.

Koffer; want men bergt er iets in.

Geld; want men gebruikt het om iets in zijn bezit te krijgen.

Brood; want het wordt gegeten.

Bank; want men zit op dezelve

Koning; want het is een mensch.

Men late den leerling wederom eenige andere opnoemen, en oefenen hem vervolgens, door hem

in een of ander leeslesje de naamwoorden te laten aanwijzen. Zulk een lesje dient echter zoodanig ingerigt te wezen, dat alle de daarin voorkomende naamwoorden, in het enkelvoud zijn, zoo als bij voorbeeld in dit

VIERDE LEESLESJE.

JANTJE, een knapje dat ik zeer lief heb, zegt altoos:
 „ Ik heb een' spaarpot, en daarin heb ik reeds een' dukaat.
 „ FRITS zegt: *Zoo ik zulk een schat hadde, zou ik een pond*
 „ *banket koopen, een taart, suiker, en nog andere snoeperij;*
 „ maar ik niet, ik bewaar mijn geldje zeer zuinigjes, om er
 „ een mooi boek voor te koopen, en om mijn' vader en mijne
 „ moeder te verjaren; ziet ge; want uit een boek kan ik wat
 „ leeren, en als ik mijn' vader of mijne moeder verjaar, met een
 „ tabaksdoos, of met een keurig lintje, toon ik toch mijne
 „ liefde voor hen, en dat ik een brave zoon ben.” — O! wat
 is dat jongske een lief kind!

Het zij den onderwijzer geraden, zoo hij in den loop van zijn onderrigt een telkens voorkomend struikelblok wil vermijden, bij den aanvang van deze les wél in te prenten, en te doen bevatten, de door mij gestelde bepaling, dat een eigenlijk naamwoord kenbaar is, *voornamelijk* daaraan, dat het iets noemt, het welk men *niet* DOET, en *niet* LIJDT of ONDERGAAT.

Immers ligt het bedoelde struikelblok daarin dat onze schoone moedertaal ook die eigenschap bezit, dat zij gedooft, *bijvoegelijke naamwoorden en werkwoorden als zelfstandige naamwoorden* te gebruiken.

Men heeft wel eens begrepen om, ten einde den kweekeling het *naamwoord*, of liever *zelfstandig naamwoord*, te leeren kennen, hem te zeggen, dat alle woorden naamwoorden waren, vóór welke hij niet de woorden *ik, gij* en *hij* kon plaatsen; dat alzoo, om dat hij niet konde zeggen, *ik brug, gij brug, bij brug*, het woord *brug* een naamwoord was; dan, men heeft zich desaan gaande in zijne verwachting bedrogen gevonden; want aldra begreep het kind (en konde het een kind wel ontkend worden?) dat hij zeer wel konde zeggen: *ik koning, gij koning, hij koning; ik gek, gij gek, hij gek*, enz., waaruit het besloot, in gevolge het onderrigt van zijnen meester, dat de woorden, *koning* en *gek* geen naamwoorden waren.

Z E V E N D E L E S.

De naamwoorden worden onderscheiden in *zelfstandige* en *bijvoegelijke*. Een zelfstandig naamwoord is een woord het welk 't voorwerp zelf noemt, en 't *bijvoegelijk naamwoord* noemt de *eigenschap* of *hoedanigheid* van 't zelve. Wanneer ik zeg:

een DEUGDZAAM *kind*,
eene GROOTE *woning*,
het LEKKER *appeltje*,

zoo zijn de woorden *deugdzaam*, *groot* en *lekker*, *bijvoegelijke*, en de woorden *kind*, *woning*, en *appeltje*, *zelfstandige* naamwoorden; want

kind / noemt het voorwerp zelf, en

DEUGDZAAM, de eigenschap van 't kind;
 namelijk dat het zoet en
 braaf is;

woning / noemt het voorwerp zelf, en

GROOTE, de hoedanigheid van de woning,
 namelijk dat zij
 groot en niet *klein* of *bekrompen* is;

appeltje / noemt het voorwerp zelf, en

LEKKER, de eigenschap van het appeltje,
 namelijk dat het *lekker* is; dat
 het wèl smaakt.

Hier dient weder eene vermeerdering van voorbeelden door den kweekeling zelve te volgen; waarna de onderwijzer hem, in een daartoe geschikt leeslesje, de *zelfstandige* en *bijvoegelijke* naamwoorden laat aanwijzen; doch ook in dit lesje moeten alle de zelfstandige naamwoorden in 't enkelvoud gesteld worden.

Het ingevoegde plaatje zoude men in dit geval, ter verlustiging, kunnen doen dienen: men vrage den leerling, bij voorbeeld, wat het dameje 't welk de I uitbeeldt, aan heeft; het antwoord zal wezen: *een purper kleedje*; waarna men weder vraagt welke van die woor-

den het *zelfstandige* en welke het *bijvoegelijke* is? het antwoord zal wezen (zoo de leerling onthouden heeft het geen hem geleerd is): 't woord *kleedje* is het zelfstandige, en 't woord *purper* het bijvoegelijke naamwoord. Waarna gevraagd kan worden, waarom? en 't antwoord zal moeten zijn: omdrt het woord *kleedje* het ding zelf, 't welk de dame aan heeft, aanduidt, en 't woord *purper* de eigenschap van dat ding, namelijk hoe het gekleurd is.

Dit middel van onderrijet levert weder tevens het voordeel op, dat de kinderen bekwaamheid verkrijgen in 't kennen van de kleuren, waaraan het sommige van hun zelfs in reeds vrij verre gevorderde jaren, ontbreekt. Hoe onwaarschijnlijk dit ook moge voorkomen, durf ik echter volmondig verzekeren gen' man van bijna veertig jaren oud gekend te hebben, die nog niet instaat was de verschillende kleuren van lakens te onderkennen, indien dezelve niet zeer veel van elkander verschilden.

A C H T S T E L E S.

De zelfstandige naamwoorden worden onderscheiden in *enkelvoudige* en *meervoudige*, zijnde een enkelvoudig naamwoord zulk een het welk niet meer dan een eenig voorwerp aanduidt, terwijl door een meervoudig naamwoord meer dan één voorwerp aangeduid worden. Wanneer ik zeg:

Zie welk een schoone vogel daar vliegt: is het woord **VOGEL** enkelvoudig, om dat het slechts van één voorwerp, één vogel, spreekt.

In: *PIETJE heeft een gulden van zijne moeder gekregen, voor dat hij zijne engelsche thema, zonder eenigen misslag heeft gemaakt:* zijn de woorden

**Pietje
gulden
moeder
thema
mislag**

enkelvoudige woorden, om dat ieder van dezelve slechts een eenig voorwerp uitdrukt.

Maar

in deze rede: *De kinderen hebben van de schoolonderwijzers ieder vier pennen, en twee vellen papier ge-*

kregen; want ieder van hun had vier bladzijden zonder gebreken nageschreven; drie sommen gecijferd, en boven dien twee kapitfels in den bijbel gelezen: in deze rede zeg ik, zijn de woorden

kinderen

schoolonderwijzers

pennen

bellest

bladzijden

gebreken

sommen

kapitfels

meervoudig, om dat ieder van dezelve meer dan één voorwerp uitdrukt; meer dan één kind; meer dan één schoolonderwijzer; meer dan één pen enz.

Na de onderwijzer zijne kweekelingen ook deze les, even als de voorgaande heeft doen beoefenen, kan hij, voor als nog, van de naamwoorden afstappen, en tot de *voornaamwoorden* overgaan.

N E G E N D E L E S.

Een *voornaamwoord* is zulk een woord, het welk in de plaats van een *naamwoord* gebruikt wordt; dat is, het welk men dáár schrijft, alwaar anders het naamwoord geschreven zoude moeten worden.

Men moet de volgende voornaamste voornaamwoorden in zijn geheugen prenten:

<i>ik,</i>	<i>gij, hij,</i>	<i>zij, deze,</i>	<i>die, dit, dat,</i>
<i>dezelve,</i>	<i>het zelve,</i>	<i>dezelfde,</i>	<i>het zelfde,</i>
<i>welk,</i>	<i>welke,</i>	<i>wie, wat,</i>	<i>mijn,</i>
<i>mijne,</i>	<i>onze,</i>	<i>wie, hun,</i>	<i>haar, zijn.</i>

Om den kweekeling den aard en 't gebruik der voornaamwoorden eenigzins bevattelijker te maken, zijnde dit eene zaak welke doorgaans in het taalonderwijs aan kinderen wordt verzuimd, zegge men tegen den leerling:

Stel gij vindt geschreven:

PIETER is een brave knaap: wanneer hij des

morgens opstaat, dankt hij God, en wast hij zich; dan ontbijt hij, en gaat zijne les leeren, want dit noemt hij dan zijn voornaamste pligt te wezen, om dat het zelve nuttig en noodig is.

Indien onze taal nu geene voornaamwoorden bezate, zoude men genoodzaakt zijn geweest die rede dus te stellen:

PIETER is een brave knaap: wanneer PIETER des morgens opstaat dankt PIETER God, en wast PIETER zich; dan ontbijt PIETER en gaat PIETER'S les leeren; want les leeren noemt PIETER PIETER'S voornaamste pligt te wezen, om dat les leeren nuttig en noodig is.

Het zij den onderwijzer weder aangeraden zijnen leerling, volgens dit voorbeeld, niet te kort bezig te houden, het zelve is zeer nuttig, en zal der jeugd ook niet onaangenaam wezen, wegens den gedrochtelijken en belagchelijken stijl, welken uit het verwisfelen der voornaamwoorden met de woorden zelve dikwijls geboren zal worden.

Intusfchen zullen de voorbeelden tot die beoefening noodig, met zeer groote bedachtzaamheid vervaardigd moeten worden, alzoo dezelve geene andere voornaamwoorden moeten bevatten, dan die welke de leerling kent, en door de buiging geene verandering ondergaan hebben; want het buigen der woorden behoort, naar mijne leerwijze, tot nog eene verdere schrede in het taalkundig onderwijs.

Gaarne kwame ik den onderwijzer hier te hulp in het mededeelen van eenige leeslesjes, ter voormelde beoefening vervaardigd, dan, mijn voorbepaald bestek is daartoe reeds te verre gevuld, alzoo moet den arbeid dier vervaardiging hem aanbevolen blijven.

T I E N D E L E S .

De *werkwoorden* zijn woorden die iets te kennen geven het welk men doet of lijdt: wanneer ik zeg:

De kinderen spreken van uitgaan.
 zoo zijn in dit zeggen twee werkwoorden bebod / na-
 melijk de woorden spreken en uitgaan; want beide
 worden gedaan / immers men spreekt en men gaat uit.

Wanneer gij geschreven vindt:

*kinderen de niet leeren zullen zeker-
 lijk veracht worden,*

zijn in dit zeggen de woorden *leeren* en *veracht
 worden*, werkwoorden; want *leeren* doet men, is
 eene bezigheid, en *veracht worden* ondergaat men,
 lijdt men: immers doet een ander ons de verachting aan.

Elk voorhanden zijnde boek kan den onderwijzer
 dienen om zijnen leerling in het zelve werkwoorden
 te doen aanwijzen, na hij alvorens een aantal van die
 woorden uit zijn hoofd heeft opgenoemd. Deze
 zullen gewisfelijk niet anders geweest zijn dan in de
 onzijdige wijze van dezelve; maar ligtelijk zal een
 schrander leerling, onder het aanwijzen van werkwoor-
 den in een boek, of leeslesje van hem, ook sommige
 vervoegde werkwoorden aanwijzen; hij zal, bij voor-
 beeld, ook de woorden *lazen*, *sloeg*, *gegeven* enz. als
 werkwoorden aanwijzen: gebeurt dit, zoo kan de on-
 derwijzer die gelegenheid waarnemen om hem eene
 flauwe inlichting in 't vervoegen van werkwoorden te
 geven: ook kan dit zeer geschikt geschieden, al zij het
 dat de leerling zelf geen aanleiding daartoe geeft; maar
 om hem thans reeds te leeren hoe de werkwoorden in
 naamwoorden veranderen, bepaaldelijk in onzijdige
 naamwoorden door het geslachtwoordje *het* voor dezel-
 ve te plaatsen, komt nog niet in aanmerking. Men late
 den leerling onder het aanwijzen van werkwoorden, die
 welke eigenlijk in naamwoorden veranderd zijn, voor
 werkwoorden opgeven, gelijk hij ook zekerlijk zal doen.

E L F D E L E S.

Het *deelwoord* wordt geboren uit het werkwoord,
 en wel op de volgende wijze: *oogle*

Van *nemen*, komt *nemende* en *genomen*.

Van *leeren*, komt *leerende* en *geleerd*.

Van *slapen*, komt *slapende* en *geslapen*.

Van *brengen*, komt *brengende* en *gebracht*.

Van *noodigen*, komt *noodigende* en *genoodigd*.

Van *beproeven*, komt *beproevende* en *beproefd*.

En nu zijn die tweede en derde woorden, als uit de eerste geboren, *deelwoorden*; namelijk

nemende / leerende / slapende / brengende / noodigende en beproevende:

voorts ook,

*genomen, geleerd, geslapen, gebracht,
genoodigd, beproefd.*

De oefening omtrent het onderscheiden of kennen der deelwoorden, op voorgaande wijze, zal de meester niet veel moeilijkheids veroorzaken, alzoo die woorden zich nog al ligtelijk laten kennen.

T W A A L F D E L E S.

Bijwoorden zijn zulke woorden welke bij een *werkwoord* gevoegd worden, om de hoedanigheid of omstandigheid van iets het welk men doet of lijdt te kennen te geven, even als de *bijvoegelijke naamwoorden* bij de *zelfstandige* worden gevoegd, om de eigenschap of hoedanigheid van een voorwerp uit te drukken. (Zie de 7de les, op bladz. 23.)

Wanneer gij bij voorbeeld geschreven vindt:

Domme kinderen doen niet dan averegts werken;

GERRIT eet dagelijks drie boterhammen,

zoo zijn de woorden, *averegts* en *dagelijks*, bijwoorden; want *averegts*, in de eerste lezing, geeft te kennen de *eigenschap* of *hoedanigheid* van 's wer-

ken van domme kinderen; en in de andere lezing geeft het woord *dagelijks* op, de *eigenschap van 't eten* van GERRIT.

Dewijl de menigte van *Nederduitſche bijwoorden* zeer groot is immers worden zij door ſommige wel in zestien of zeventien ſoorten onderscheiden en het dus zeer moeilijk zoude vallen, den leerling die alle te doen kennen. kan de onderwijzer zich bepalen bij het zelve van tijd tot tijd te doen, namelijk onder het herhalen van de voorgaande, en vervolgens ook van de volgende lessen; want dat herhalen moet zoo lang geſchieden tot de kweekeling toont een duidelĳ klaar denkbeeld te hebben van 't gene hij geleerd heeft. Om hem intuſſchen ook nu reeds deſaangaande zoo veel mogelijk in te lichten, handele men met hem over de volgende of dergelijke zegswijze :

Wij hebben fluſ t' zamen gewandeld.

CORNELIS kan regt fluſ rekenen.

Ik zie ginds uw' vader aankomen.

Wij hebben heben zeer weinig gewerkt.

Zie KLAASJE, daar gaan uwe broeders reeds henen!

Mijn vader kleedt zich nog onderwets.

Ga zoo ras mogelijk naar school.

Mijne zuster eet linſ.

GERRIT is ruggellings van de trappen gevallen.

Zeer ſchaars ziet men oranjeappelen.

Gij loopt vergees naar uw' oom, hij is uit.

Die boeken koſten mij, boertoots! twaalf dukaten.

Zij hebben wederijds de waarheid geſproken.

Na de kweekeling zich op deze wijze genoeg geoeffend heeft, kan men hem weder in een of ander boek de bijwoorden laten aanwijzen; doch de onderwijzer zij hier bij het geduld hebben wel ernſtig aanbevelen, dewijl de kennis der bewuste woorden niet gemakkelĳk wordt verkregen.

D E R T I E N D E L E S .

Door 't woord het welk men den naam van *zamenvoegfel* geeft, worden woorden in eene rede, en ook geheele deelen van dezelve, aanëengefchakeld, namelijk eene betrekking op elkander daar gesteld.

Ik zal t'avond met u bij mijn vader eten, indien gij 't goedvindt. In deze rede zijn de woordjes *met* en *indien* zamenvoegfels.

Den leerling is ligtelijk aan 't verstand te brengen, hoe gebrekkelijk en zwak de rede zoude zijn, indien de bewuste *zamenvoegfels* er niet in gevonden werden, hiervan straks een voorbeeld.

Ik vind het ongeraden het geheugen van den leerling te bezwaren, met de onderscheidingen welke men in de *zamenvoegfels* maakt; als in *zamenhechtende, schiftende, toestaande*, en wat dies meer zij; maar ik vind het goed, dat hij de volgende of wel de voornaamste derzelve naar goedvinden van den onderwijzer, in zijn geheugen prent, namelijk:

en, ook, mede, mit gaders, insgelijks, benevens, daar en boven, of, noch, hoewel, schoon, maar, doch, dan, nogtans, niettemin, echter, evenwel, want, dewijl, vermits, nademaal, doordien, naardien, daarom, derhalve, dan, weshalve, waarom, vermits, nopens, indien, bijaldien, vooreerst, daarna, wijders, voorts, tians, behalve, uitgezeid, uitgenomen, desniet tegenstaande, toch, vast, juist, nu, enz.

Kinderen wier aard niet veroorlooft dat men ze van buiten late leeren, zal men door eene dagelijksche herhaling, zoo van deze woorden zelve als van het onderwijs omtrent dezelve, allengs met deze taaldeeltjes bekend moeten maken. Het best is, zoo men er kans

toe ziet, hen een duidelijk en klaar begrip van den aard en dus van 't gebruik der zamenvoegselen te doen verkrijgen, dewijl zij dan in staat zullen wezen een woord, een zamenvoegfel zijnde, voor zulk een woord te kennen, ook zonder dat zij 't zelve op eene bij hen bekende en door hen van buiten geleerde lijst van zamenvoegselen aangeteekend vinden.

Het beloofde voorbeeld, ten bewijze van de noodzakelijkheid der zamenvoegselen zal ik laten bestaan in het volgende

V I J F D E L E E S L E S J E .

Het braaf oppassen van een kind / doet het altijd in de zoetste genoegens deelen ; het wordt van zijne ouders gewisseligh bemind / en met liefde gevoed en gekleed ; daarenboven hebben zijne vrienden ook achting voor hem : echter konde 't wel gebeuren / dat sommige daarin nalatig zijn / om dat niet alle menschen eben vatbaar voor de belangrijghed van kinderlijke deugd zijn / alhoewel die deugd de grondslag zij tot een berber beminnelijke gedrag.

Zonder de behoorlijke zamenvoegfels gebruikt te hebben, zoude deze redenering dus luiden :

Het braaf oppassen van een kind doet het in de zoetste genoegens deelen ; het wordt van zijne ouders bemind, met liefde gevoed, gekleed ; hebben zijne vrienden achting voor hem, kan 't gebeuren dat sommige nalatig zijn, niet alle menschen even vatbaar voor de belangrijghed van kinderlijke deugd zijn, de deugd de grondslag zij tot een beminnelijk gedrag.

Eenē verdere oefening hier in is mede zeer aan te raden.

V E E R T I E N D E L E S .

Het *voorzetsel* is een woorddeeltje 't welk vóór aan een ander woord gevoegd wordt, waardoor dat woord van beteekenis verandert.

Het zal' voor als nog niet noodig zijn den leerling hieromtrent verder bezig te houden, dan met hem door voorbeelden de eigentlijke voorzetsels te leeren kennen, ten einde hij ook daarvan een algemeen denkbeeld verkrijge; bij voorbeeld op de volgende wijze: van het werkwoord *dekken*, maakt men *bedekken*, zijnde dan het vooraan bijgevoegde **BE**, een voorzetsel;

Van *denken*, komt *gedenken*, zijnde **GE** het voorzetsel.

Van *bestendig*, komt *onbestendig*, zijnde **ON** het voorzetsel.

Van *geven*, komt *toegeven*, zijnde **TOE** het voorzetsel.

Van *krijgen*, komt *verkrijgen*, ook *herkrijgen*, zijnde dan **VER** en **HER** voorzetsels.

V I J F T I E N D E L E S.

De *tusfschenwerpselen* zijn woordjes welke ieder op zich zelf, een' volkomen zin uitmaken; doch tusfschen de rede ingeworpen, dat is tusfschen dezelve in geplaatst worden, om eenige uitboezeming aan te duiden: zij zijn weinig meer dan de volgende:

hei, heifa, ei, fus, fij, leider
ach, och, helaas, jemeni, pee,

Joei, o, fus, ftit, cilieve.

De beoefening is in deze gemakkelijk: voorbeelden:
JANTJE'S moeder is gestorven / och! dat arme kind!
Gij zegt wel dat gij mijn vriend zijt, maar *cilieve!*
hoe kan 't waar wezen, daar gij mij telkens bedigt?
KLAAS! **KLAAS!** jementie! wat zijt gij om!
Wat loopt die drommelsche knecht nu ook schielijk! *hei!*
hei! **KEES**, sta! ik heb nog wat vergete.

Nogmaals zij de herhalingen der lesfa dan on-
derwijzer aanbevolen.

Landweht, 12-3-12, ptm

K, 1894

